

Sebastijan Valentan

Dojemanje pravice do svobode veroizpovedi v sodobni evropski družbi in državno religijsko pravo v Sloveniji

*The Perception of the Right to Freedom
of Belief in a Modern European Society and
State Religious Law in Slovenia*

Povzetek: Pravica do svobode verovanja je bila, kot je rečeno v preambuli Splošne deklaracije človekovih pravic OZN, spoznana za eno najvišjih prizadevanj človeštva. Kljub vsemu še vedno prihaja do kršitev na tem področju. Čeprav obstajajo danes številni pravni mehanizmi, ki varujejo temeljne pravice in svoboščine ljudi, je vloga civilne družbe, organizacij in ustanov, ki širijo idejo miru in medverskega sožitja, prav tako nepogrešljiva za njihovo učinkovitost. V razpravi prikažemo različne oblike odnosov med državo in verskimi skupnostmi, skozi katere se zrcali stopnja varovanja pravice do verske svobode, a še prej opozorimo na tozadevno terminološko pomanjkljivost pri nas. V nadaljevanju poudarimo pomembno vlogo različnih organizacij in civilne družbe za spoštovanje temeljnih človekovih pravic, zlasti pravice do verske svobode. Ob koncu pokažemo primer dobre prakse iz ZDA, ki predstavlja novost v svetovnem merilu.

Ključne besede: verska svoboda, družba, država, Cerkev, verske skupnosti, državno religijsko pravo, ustava

Abstract: *The preamble of the UN's Universal Declaration of Human Rights has recognized the right to freedom of belief as one of the highest aspirations of humankind. However, the violation of this right is still often committed. In enhancing the efficiency of these fundamental rights and freedom, the civil society, organizations, and institutions which encourage the idea of peace and inter-religious harmony play a prominent role, despite numerous legal mechanisms protecting them. The discussion demonstrates different types of relationship between the state and religious communities, reflecting the level of weakness in the protection of the right to the freedom of belief. Nevertheless, it is important to point out the terminological shortcoming in our vocabulary. The discussion also highlights the significant role of different organizations and civil society in upholding the respect for fundamental human rights, with a focus on the right to freedom of belief. Finally, the article shows an example of good practice in the US which is considered a novelty worldwide.*

Key words: *religious freedom, society, State, Church, religious communities, State religious law, constitution*

Uvod

Leto 2018 je prineslo dve pomembni obletnici. Organizacija združenih narodov (OZN ali krajše ZN) je s prvo obletnico na svetovni ravni obeležila sedemdeset let od razglasitve Splošne deklaracije človekovih pravic (resolucija 217 A (III), 10. december 1948 – v nadaljevanju SDČP) (Valentan 2018), Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani (TEOF) pa z drugo obletnico zaznamuje petdeseto obletnico obstoja Enote v Mariboru. Človekove pravice so predmet proučevanja tako ene kot druge institucije. Z vidika OZN je zanje pristojen Svet ZN za človekove pravice (SČP)¹ kot medvladno telo s sedežem v Ženevi, TEOF pa v pravnem smislu preko Katedre za cerkveno pravo in njenega Inštituta za kanonskopravne vede² osmišlja njihovo uresničevanje. Posebno mesto znotraj človekovih pravic zavzema pravica do svobode veroizpovedi, s katero se na teoretičnopравни ravni ukvarja državno religijsko pravo. Ta veja prava namreč ureja razmerja med državo in verskimi skupnostmi, vendar se sama po sebi ne ukvarja z notranjim pravom verskih skupnosti, ampak s pravom države kot pobudnice na tem področju. Ker je zakonodajna veja državne oblasti tista, ki sprejema zakone, je delovanje verskih skupnosti in njenih subjektov navzven v določenem smislu vezano na njene sprejete odločitve. Človekove pravice, torej tudi pravico do svobode veroizpovedi kot temeljno človekovo pravico, varujejo sodišča splošne pristojnosti pa tudi specializirana sodišča, v smislu ustavne pravice, kar pravica do verske svobode tudi je, pa bdi nad njenim spoštovanjem ustavno sodišče. Zadnji sodni instanci v našem območju sta Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) s sedežem v Strasbourgu in Sodišče Evropske unije s sedežem v Luksemburgu.

-
- 1 SČP je bil leta 2006 ustanovljen z resolucijo Generalne skupščine OZN 60/251. Nadomestil je Komisijo za človekove pravice. SČP sestavlja 47 držav članic. Članstvo traja tri leta, Slovenija pa je leta 2016 nastopila svoj drugi mandat. V letu 2018 je SČP tudi predsedovala. Ob tem velja omeniti, da je bil prav tega leta na podlagi Zakona o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP-B) (Državni zbor Republike Slovenije 2017) pri nas ustanovljen Svet varuha za človekove pravice. Z njim je Slovenija še bližje ustanovitvi Državne institucije za človekove pravice (DIČP) v skladu s Pariškimi načeli, kar bo pomembno vplivalo na njen ugled v svetu na področju mednarodnih povezav in mehanizmov za varstvo človekovih pravic.
 - 2 Od oktobra 2018 je mogoče dostopati do nove spletne strani www.kanonist.eu, ki ponuja povezave do številnih področij kanonskega prava. Pod zavihkom za religijsko pravo so vsebine, ki med drugim obravnavajo versko svobodo in odnose med Cerkvijo in državo.

1 Terminološka pravna podlaga

Verska svoboda, ki posameznikom ali skupinam zagotavlja pravico, da živijo vero zasebno ali javno, je še vedno marsikje pomanjkljivo urejeno področje, ker se mu država ne posveča dovolj temeljito (Letnar Černič 2016, 622). Sprejme sicer nekatere nujne zakone in sklene (mednarodne) sporazume, zato da v ožji in širši mednarodni skupnosti daje vtis demokratičnosti in zavezanosti spoštovanju temeljnih človekovih pravic, a dlje od tega ne pride. Verske skupnosti ji predstavljajo neko nepotrebno, če ne celo nadležno civilnodružbeno skupino, ki naj se sama ukvarja s svojim temeljnim poslanstvom, v javnosti pa naj ne povzroča nepotrebne hrupa.

Takšno prepričanje je še vedno prisotno tudi v Sloveniji. V akademski pravni stroki se to kaže v tem, da ni posebnih seminarjev in konferenc, posvečenih vprašanju odnosom med državo in cerkvami ter verskimi skupnostmi, v strokovno-znanstveni pravni literaturi se ta odnos sistematično v glavnem ne obravnava, prav tako pa pri nas nimamo enotnega izraza, s katerim bi pravno vejo, ki ureja razmerja med državo in verskimi skupnostmi in ki bi jo bilo treba urediti, sploh poimenovali. Ta del pravne znanosti največkrat opredelijo preprosto kot odnosi Cerkev-država oziroma država in verske skupnosti. Dr. Drenikova in dr. Šturm pravo o Cerkvi in državi ustrezno poimenujeta kot državno cerkveno pravo (Šturm in Drenik 2004, 62), Prepeluhova pa razloži, da »[i]zraz državno cerkveno pravo (nem. *Staatskirchenrecht*) označuje sklop pravnih predpisov, s katerimi država ureja institucionalno organiziranje in delovanje verskih skupnosti ter pravice posameznikov do svobode religije. Od tega je zlasti treba ločevati t. i. cerkveno pravo (nem. *Kirchenrecht*), ki je avtonomno notranje pravo posamezne verske skupnosti, s katerim le-te samostojno urejajo svojo notranjepravno organiziranost in delovanje (npr. Kanonsko pravo Rimskokatoliške cerkve).« (2001, 31)

V našem kulturnem okolju država danes pravnih razmerij ne ureja več zgolj s Katoliško cerkvijo, ampak tudi z drugimi cerkvami in verskimi skupnostmi. Povsem pravilno je, da je strokovna opredelitev pojma taka, da je že iz njega nedvoumno mogoče razbrati, da zajema različne verske skupnosti. V nemško govorečih deželah se je tako uveljavil termin *Religionsrecht*, v Italiji *diritto statale delle religioni*, na Češkem *konfesní*

právo, na Poljskem pa *prawo wyznaniowe*.³ Najustreznejši slovenski izraz je v tem smislu državno religijsko pravo in bi ga kazalo pri obravnavi materije dosledno uporabljati.

2 Verska svoboda in različne oblike odnosov med državo in verskimi skupnostmi

Zakaj je sploh potrebno, da država ureja pravna razmerja z verskimi skupnostmi? Zato, ker je ona tista, ki s svojimi nadzornimi mehanizmi skrbi za red in varnost svojih državljanov ter za spoštovanje človekovih pravic, med katerimi je posebej varovana tudi pravica do svobode veroizpovedi. Te verska skupnost sama ne more zagotavljati do te mere, da bi odpravljala morebitne kršitve, saj ni represivni organ, njen pravni sistem pa vsaj v zahodnih demokracijah tudi ne omogoča tovrstnega sodnega pregona. Naloga države je torej, da zagotavlja svojim državljanom, da v največji možni meri svobodno živijo svojo vero. Nikakor pa ne more posegati na področje verskih resnic v smislu, da bi jih želela spreminjati. To lahko stori le verska skupnost sama. (Jaklič 2018, 2)

Zagotavljanje verske svobode je odvisno od tega, kako posamezna država obravnava verske skupnosti in kako so nasploh sprejete v družbi. Država lahko vpliva na njihovo širšo sprejetost tako pozitivno kot negativno, še posebej če ima v posredni ali celo v neposredni lasti medije. To so zlasti javni ali državni mediji nacionalnega pomena, pri nas Radiotelevizija Slovenija.⁴

3 O tej tuji strokovni literaturi glej: Licastro (2017); Tretera Jiri in Zabož (2015); Pietrzak (2013); Classen (2006).

4 Zakon o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1) v 1. členu določa, da gre za »javni zavod posebnega kulturnega in nacionalnega pomena. Opravlja javno službo na področju radijske in televizijske dejavnosti, določeno s tem zakonom, z namenom zagotavljanja demokratičnih, socialnih in kulturnih potreb državljanov in državljanov (v nadaljnjem besedilu: državljanov) Republike Slovenije, Slovencev in Slovencev po svetu (v nadaljnjem besedilu: Slovencev po svetu), pripadnic in pripadnikov (v nadaljnjem besedilu: pripadnikov) slovenskih narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski, italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji ter druge dejavnosti v skladu s tem zakonom in Statutom RTV Slovenija ter zakonom, ki ureja področje medijev.« V 2. členu še pravi, da je ustanovitelj tega zavoda »Republika Slovenija. Dolžnost ustanovitelja je zagotoviti institucionalno avtonomijo in uredniško neodvisnost RTV Slovenija in zagotoviti primerno financiranje za izvajanje javne službe.« ZRTVS-1 v drugi in petnajsti alineji prvega odstavka 4. člena omenja verske vsebine, ki jih mora RTVS zagotavljati v svojih programih, prav tako pa mora položaju in delovanju registriranih verskih skupnosti nameniti posebno pozornost. Četrta alineja 5. člena določa, da morajo novinarji spoštovati prepoved spodbujanja verske nestrpnosti. ZRTVS-1 v četrti alineji šestega odstavka 17. člena predpisuje tudi, da sta člana Programskega sveta RTVS dva člana registriranih verskih skupnosti, ki ju na njihov predlog imenuje predsednik republike. (Državni zbor Republike Slovenije 2005)

Razmerja med državo in verskimi skupnostmi so različna, v pravni stroki pa so v evropskih deželah uveljavljene tri klasične delitve ali sistemi (Robbers 2005, 578), ki se jim bomo posvetili v nadaljevanju.⁵ Iz njih moramo sklepati na zgodovinsko in kulturno pogojenost neke države ter tako razumeti, zakaj je pravni položaj odnosov med državo in Cerkvijo ter drugimi skupnostmi tak, kakršen je.

2.1 Sistem državne religije

V deželah, kjer sta država in ena verska skupnost pravno tesno povezani, govorimo o sistemu državne religije pa tudi o sistemu subordinacije ali podrejenosti. Tak sistem je najbolj razširjen v arabskih deželah, nekdam pa je bil značilen tudi za Evropo. Kljub vsemu obstajajo še danes nekatere evropske države, ki jim pravimo konfesionalne. Nedavna zakonodaja sicer tudi v teh državah kaže, da se nagibajo v smer vzajemne avtonomije med državo in verskimi skupnostmi. Državna oblast vedno manj posega na področje vere in organiziranosti verske skupnosti. Države s sistemom državne religije v Evropi zagotavljajo versko svobodo posameznikom, vendar načelo absolutne nepristojnosti države glede konkretnih verskih zadev ni spoštovano. To z drugimi besedami pomeni, da se država vmešava na področja verske pristojnosti (nauk, svete knjige, notranja organiziranost verske skupnosti).

Da bi razumeli pravna razmerja med državo in verskimi skupnostmi v sistemih državne religije, moramo pogledati njihove ustave (če obstajajo), saj je ravno ustava »tisti pravni akt z najvišjo veljavo, ki določa temeljna načela pravne, državne in politične ureditve ter človekove pravice in svoboščine« (Pravni terminološki slovar 2018, 375). Najbolj očitno v prid državne vere govori ustava Grčije. Ta v 3. členu omenja odnose med Cerkvijo in državo in v prvem odstavku tega člena pravi, da je prevladujoča religija v Grčiji Vzhodna pravoslavna cerkev. Govori o verskem nauku in cerkveni ureditvi. V tretjem odstavku istega člena pravi celo, da mora ostati besedilo Svetega pisma nespremenjeno, prevodi pa so brez predhodne odobritve

5 Jaka Pengov predstavi šest različnih modelov (2011, 101–102).

avtokefalne Grške cerkve in Velike cerkve v Konstantinoplu prepovedani.⁶ Grška ustava v 13. členu zagotavlja svobodo veroizpovedi, o kateri pravi, da je nedotakljiva, in uživanje državljanskih pravic in svoboščin, ki niso odvisne od verskega prepričanja posameznika. Grčija je olajšala pridobitev dovoljenj za gradnjo verskih objektov, ki niso grškopravoslavni. Po sprejetem zakonu iz leta 2006 je bila ta pristojnost zaupana Ministrstvu za državno vzgojo in bogočastje. Zaradi omejevanja verske svobode verskim manjšinam se je Grčija večkrat znašla na ESČP. (Lugli, Pasquali Cerioli in Pistolesi 2008, 26)⁷ Omeniti moramo še eno grško posebnost. Ustava namreč v 105. členu govori o polotoku gore Atos, ki je zaradi zgodovinskih privilegijev samoupravni del grške države, razlastitev pa ni mogoča. Njegova suverenost ostaja nedotaknjena. Upravlja ga dvajset samostanov, katerih število se ne sme spreminjati. Nepravoverne osebe ali shizmatiki na polotoku ne smejo prebivati. Zagotavljanje javnega reda in varnosti je tam izključno v pristojnosti države.

V sklop držav s sistemom državne religije se uvršča tudi Ciper. Prvi in drugi odstavek 2. člena ciprske ustave določa, da grško skupnost na Cipru sestavljajo državljani grških korenin oziroma tisti, ki delijo grške kulturne vrednote ali pa so člani Grške pravoslavne cerkve, turško skupnost pa državljani turških korenin oziroma tisti, ki delijo turške kulturne vrednote ali so muslimani. Tretji odstavek 2. člena ustave, ki je bila sprejeta l. 1960, je omogočal, da so državljani drugih verskih skupnosti v treh mesecih od njenega sprejetja prav tako pridobili državljanstvo, in tako so po ciprski ustavi njeni državljani tudi armenski pravoslavni verniki ter katoličani maronitskega in rimskega obreda. V prvem členu ustave je določeno, da je predsednik republike Grk, podpredsednik pa Turek, kar daje poleg preostalih pokazateljev vtis, da Pravoslavna cerkev uživa neke vrste prvenstvo.

Od nordijskih držav v ta del uvrščamo tri. Na Danskem je državna Cerkev, kot jo v 4. členu opredeljuje danska ustava. To je Evangeličansko-luteranska cerkev, ki jo država tudi podpira, tako finančno kot na druge načine. Država lahko podpira tudi druge verske skupnosti, vendar k temu ni zavezana.

6 Podobno določilo je vseboval katoliški Zakonik cerkvenega prava iz leta 1917 (ZCP/1917), vendar je bilo z novim zakonikom odpravljenno.

7 Glej na primer sodbo ESČP Manoussakis in drugi proti Grčiji, št. 18748/91, z dne 26. septembra 1996.

(Pedersen 2004, 3) Danski kralj, ki ima sam izvršno oblast v državi, zakonodajno pa skupaj s parlamentom, mora biti član danske Cerkve.⁸

Finska je novo ustavo sprejela leta 2000. Iz njenega 76. člena izhaja, da določila o organiziranosti in upravi Evangeličansko-luteranske cerkve ureja poseben Cerkevni zakon. Mnenja o tem, ali lahko govorimo o finski državi ali ljudski Cerkvi, niso enotna (Cerovšek 2017, 11), vendar pa številna pravna dejanja kažejo na to, da je država s Cerkvijo povezana na poseben način. Do leta 1995 je škofe imenoval predsednik republike. Poleg ekonomskih in administrativnih vezi je povezava med državo in Cerkvijo vidna tudi ob ohranjanju številnih odnosov na kulturni ravni, kot je bogoslužje ob otvoritvi parlamenta. Verska svoboda je zagotovljena, vendar pa verske skupnosti, drugačne od državne in Pravoslavne cerkve, ne uživajo enakega položaja. Notranjepravne zadeve Evangeličansko-luteranske in Pravoslavne cerkve priznava tudi finska zakonodaja, medtem ko katoliških ne. (Kääriäinen 2011, 158–161)

Švedska ustava sestoji iz štirih aktov, in ne iz enega, kot je to običajno v drugih državah (Ministry of Justice 2013, 3). Glede na ustavo je voditelj Švedske kralj, ki mora po 4. členu Akta o nasledstvu vedno izpovedovati evangeličansko vero. Član kraljeve družine, ki ni te vere, je izključen iz nasledstva. Od leta 2000 švedska Luteranska cerkev, strogo gledano, ni več državna Cerkev (Isberg 2016, 38), uživa pa avtonomen pravni položaj in finančno podporo države. (Lugli, Pasquali Cerioli in Pistolesi 2008, 26) Poseben primer predstavlja Anglija (drugačnega od Walesa, Škotske in Severne Irske), ki nima ustave in kjer država in Cerkev nista ločeni. Državna Anglikanska cerkev (*Established Church of England*), katere poglavar je angleška kraljica (ali kralj), sprejema zakone, ki so integralni del angleškega prava.⁹ Višji anglikanski škofje so člani zgornjega doma angleškega parlamenta (House of Lords). Ostale verske skupnosti se lahko registrirajo kot dobrodelne ustanove in nimajo posebnega statusa (McClellan 2005, 560). Britanska premierka Teresa May je leta 2018 za spodbujanje verske

8 Danska je npr. v avgustu 2018 izdala prepoved zakrivanja obraza (nikaba) na javnih mestih (Završnik 2018).

9 Zanimivo, da je angleško sodišče leta 2018 v postopku razveze zakonske zveze Akhtar-Khan le-to, sklenjeno po šeriatskem pravu, priznalo. Ločitveni postopek je izpeljalo po angleškem matrimonialnem pravu, čeprav sta se zakonca poročila po pravnem redu muslimanske verske skupnosti (McCann, 2018).

svobode imenovala posebnega odposlanca. (Her Majesty's Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, 2018)

V sistem državne religije uvrščamo še nekatere pretežno katoliške dežele. Drugi člen ustave Malte določa, da je vera te države rimokatoliška. Cerkvene oblasti imajo po ustavi pravico in dolžnost učiti, katera načela so prava in katera ne, katoliški verski pouk pa je na vseh državnih šolah del obveznega izobraževanja. Andora je država dveh poglavarjev. Skupaj jo vodita škof škofije Urgell v Španiji in francoski predsednik (43. člen ustave). Državna cerkev Lihtenštajna je Rimskokatoliška in uživa popolno varstvo države (37. člen ustave). 9. člen ustave Monaka prav tako določa, da je državna vera tam rimskokatoliška. Te države sicer zagotavljajo versko svobodo tudi pripadnikom drugih religij.

2.2 Sistem stroge ločitve

Druga oblika odnosov med državo in verskimi skupnostmi, ki je po številu držav v manjšini, ne pozna državne religije ali Cerkve. Gre za sistem (stroge) ločitve med dvema subjektoma. Za takšno obliko je značilna različna in nevtralna drža države do verskih skupnosti, razmerij med njimi pa ne ureja noben poseben zakon niti sporazum (kot je recimo sporazum med Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih). Robbers (pa tudi drugi avtorji) v ta del uvrsti Francijo, Nizozemsko in Irsko (578). Zakon o ločitvi med državo in Cerkvijo, ki so ga v Franciji sprejeli leta 1905 in ki je nastal »v zelo posebnem in značilnem francoskem političnem okolju« (Stres 2005, 27), je določal drastične spremembe na relaciji država–Cerkev. Država ni priznavala in subvencionirala nobene religije več. Stanje se je v kasnejših letih precej omililo. Danes veljavna francoska ustava iz leta 1958, ki jo mnogi prepoznajo pod znanim pojmom *laïcité*, je sicer Francijo opredelila kot nedeljivo, sekularno, demokratično in socialno državo, a zagotovila tudi svobodo veroizpovedi. Čeprav država verskih skupnosti (v glavnem) direktno ne financira, omogoča dobrodelnim, bolniškim in socialnim verskim organizacijam prejemanje javnih finančnih sredstev. Od leta 1978 dalje omogoča tudi socialno zavarovanje duhovnikov. Zasebne šole, ki z državo sklenejo koncesijsko pogodbo, so financirane z njene strani. (Drenik in Šturm 2004, 68) Prav poseben režim pa velja v treh francoskih departmajih: Mozela (v pokrajini Lorena) ter Spodnji in Zgornji Ren (v pokrajini Alzacija). Tako Lorena kot Alzacija sta danes del

pokrajine Veliki Vzhod (*Grand Est*). Tam je še vedno v veljavi Napoleonov konkordat s Svetim sedežem iz leta 1802, ki določa, da so kleriki plačani s strani države, verski pouk se poučuje v javnih šolah, predsednik države pa imenuje nadškofa v Strasbourgu in škofa v Metz. ¹⁰ Poseben status imajo še francoski čezmorski departmaji Gvadelup, Martinik in Reunion, kjer je glede odnosov med državo in verskimi skupnostmi v veljavi konkordatni sistem z začetka 19. stoletja, ter Francoska Gvajana, kjer velja kraljeva ureditev še iz leta 1828, po kateri je Katoliška cerkev financirana iz javnih sredstev. (Basdevant-Gaudemet 2005, 169) Vseh teh departmajev se ločitveni zakon iz leta 1905 ni dotaknil.

Nizozemska v ustavi verskih skupnosti ne omenja, zagotavlja pa versko svobodo. O ločitvi med državo in verskimi skupnostmi ne govori. Verske skupnosti so v državi prepoznane kot posebne pravne osebe civilnega prava. Bilateralnih odnosov med državo in verskimi skupnostmi ni (Lugli, Pasquali Cerioli in Pistolesi 2008, 28), vendar država v skladu z ustavo iz javnih sredstev financira zasebne šole z verskim programom. Tudi Irska, tradicionalno sicer katoliška dežela, konkordatov in drugih sporazumov z verskimi skupnostmi nima. Na načelni ravni ustava v preambuli omenja presveto Trojico, »od katere prihaja vsa oblast in h kateri so kot našemu končnemu cilju naslovljena vsa dejanja tako človeka kot države«. 44. člen določa, da država ne financira nobene verske skupnosti. Skupini staršev, ki želijo za zagotavljanje verske vzgoje otrok ustanoviti šolo, namenja država finančna sredstva. (Casey 2005, 197) Kljub temu da direktne podpore verskim skupnostim na Irskem ni, da z njimi država nima sklenjenih sporazumov in da državo umeščamo v sistem stroge ločitve, morajo predsednik države, člani državnega sveta in sodniki sodišč prve stopnje, prizivnega in vrhovnega sodišča pred nastopom službe javno zapriseči pred Bogom (irska ustava, osmi odstavek 12. člena, četrti odstavek 31. člena in šesti odstavek 34. člena). Irska je leta 2011 iz ekonomskih razlogov zaprla svoje veleposlaništvo pri Svetem sedežu (Di Sanzo 2014, 6), s katerim sicer vse do danes nima sklenjenega konkordata, a ga je znova odprla leta 2014.

10 Glej tudi Vallens (1997), ki v svoji knjigi govori o veljavni zakonodaji v Mozeli ter Spodnjem in Zgornjem Renu.

Glede na grob pregled teh treh držav in ob številnih drugih znanih oblikah sodelovanja na relaciji država-verske skupnosti danes o sistemu stroge ločitve tudi pri njih ne moremo več govoriti v polnem pomenu. Izkazano je, da države navzočnosti verskih skupnosti ne ignorirajo, iščejo take ali drugačne oblike sodelovanja z njimi ter posameznikom in skupinam zagotavljajo pravico do verske svobode, kar je v duhu demokratičnih standardov po Evropi in svetu.

2.3 Sistem kooperacije ali sporazumevanja

Države, ki ne poznajo državne religije, njihovo sodelovanje z verskimi skupnostmi pa poteka na ravni konkordatov ali drugih (mednarodnih) sporazumov, uvrščamo v tretjo skupino oziroma v sistem kooperacije, za katerega je značilna tudi ustavna ločitev med državo in verskimi skupnostmi. Ta ločitev, ki jo mnogi razumejo napačno, velikokrat pa se zlorablja v politične in ideološke namene, nikakor ne pomeni, da država in Cerkev oziroma cerkve ali kakšna druga verska skupnost ne bi smeli sodelovati. Prav nasprotno. Ta ločenost želi zgolj poudariti pravno avtonomijo dveh subjektov, ki sta v svoji organiziranosti neodvisna in samostojna, kadar pa gre za dobro državljana in vernika ter družbe nasploh, med seboj sodelujeta in skupaj iščeta najboljše rešitve.¹¹ Država, ki bi se pretvarjala, da v njej verskih skupnosti ni, ki bi bila do njih indiferentna in ki bi omalovaževala njihovo večstoletno prisotnost in s tem pogojeno kulturno identiteto, bi zaničala tudi resnično željo po napredku in sreči svojih državljanov, ki se v pretežni meri izrekajo za pripadnike ene ali druge verske skupnosti.

V sistem kooperacije uvrščamo tiste evropske države, ki jih predhodno nismo omenili, torej tudi Slovenijo. Načini sodelovanja se od države

11 Ustava RS v prvem odstavku 7. člena določa, da so država in verske skupnosti ločene, v drugem odstavku istega člena pa dodaja, da so verske skupnosti enakopravne in da je njihovo delovanje svobodno. Kot je v komentarju Ustave RS zapisal dr. Lovro Šturm, ima »[n]ačelo o ločenosti države in verskih skupnosti iz prvega odstavka 7. člena Ustave [...] v širšem smislu tri prvine: (1) versko oziroma nazorsko nevtralnost države, (2) avtonomnost verskih skupnosti na lastnem področju in (3) enakopraven odnos države do verskih skupnosti. Cilj tega načela je z nevtralno držo države zagotoviti resnično svobodo vesti in enakost posameznikov – verujočih in neverujočih – ter verskih skupnosti. Verska in svetovnonazorska nevtralnost države pa ni ovira za sodelovanje z verskimi skupnostmi.« (2011, 121)

do države seveda razlikujejo, cilj pa je enak: zagotavljanje verske svobode posameznikom in skupinam.¹²

3 Države in organizacije po svetu v prizadevanju za versko svobodo

Ne samo v Evropi, ampak tudi po svetu si države in mednarodne organizacije, pomembno vlogo pa imajo tudi visokošolske izobraževalne ustanove, prizadevajo za to, da bi ljudje mogli v skladu s svojim verskim ali svetovnonazorskim prepričanjem v polnosti živeti svoje življenje. Eden glavnih promotorjev je v tem pogledu Sveti sedež, ki se preko različnih predstavništev po svetu zavzema za spoštovanje SDČP, Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic (EKVČP), drugih mednarodnih dokumentov in nacionalnih zakonodaj s področja pravic do veroizpovedi. Kot pravi državni tajnik Svetega sedeža, kardinal Pietro Parolin, morajo za dosego tega cilja vlade, verski voditelji, mednarodne organizacije in člani civilne družbe sodelovati v tesnem partnerstvu z mednarodno skupnostjo, da bi se tako lotevali dejanj in pobud, ki priznavajo, da spodbujanje in varovanje verske svobode ni »prednost« ene ali druge verske skupnosti, ampak da gre pri tem za priznanje enakega dostojanstva vsaki človeški osebi in da kršitev njenih temeljnih pravic predstavlja veliko zlorabo. (2018, 7)

Da po svetu prihaja do raznovrstnih kršitev pravic, povezanih z religijo, nas nenehno opozarjajo nevladne organizacije in združenja ter ustanove, ki si prizadevajo za izboljšanje na tem področju. To so na primer Aid to the Church in Need, Observatory on Intolerance and Discrimination against Christians in Europe, Urad visokega komisarja ZN za človekove pravice (zlasti njegov posebni poročevalec za versko svobodo), Religious Freedom Institut, pri nas pa Varuh človekovih pravic in končno verske skupnosti same. Zanimivo je, da ima vlada ZDA neodvisno Komisijo za mednarodno versko svobodo in da je lani pod okriljem ameriškega zunanjega ministrstva potekala sploh prva mednarodna ministrska konferenca o spodbujanju

12 O individualnem ali kolektivnem načinu uresničevanja verske svobode se je v eni svojih odločb izrazilo tudi Ustavno sodišče Republike Slovenije (Naglič 2010, 485).

verske svobode,¹³ kar je resnična novost v svetovnem merilu. Njeni izsledki doslej v Sloveniji še niso bili predstavljeni. V uvodnem nagovoru na tej konferenci je ameriški državni sekretar Michael Richard Pompeo dejal, da mu vera osebno veliko pomeni. »Kot Američan sem bil blagoslovljen s pravico, da lahko brez strahu pred preganjanjem ali povračilnimi ukrepi moje vlade živim to, kar verujem. Tudi vsem drugim želim, da bi imeli tak blagoslov. Neomajna zaveza predsednika Trumpa do verske svobode in odločitev za sploh prvo ministrsko konferenco ni moja osebna, ampak je prej zakoreninjena v ameriški zgodovini.« (2018) Ob tem naj dodamo, da so lani na ameriškem pravosodnem ministrstvu ustanovili celo Delovno skupino za versko svobodo (The Religious Liberty Task Force), katere cilj bo, kot je pojasnil pravosodni minister, pomoč ministrstvu, »da bo lahko v celoti implementiralo določila glede verske svobode« (Sessions, 2018). Čeprav v ZDA pravnih razmerij med državo in verskimi skupnostmi v strogem smislu ne določa noben poseben zakon in so verske skupnosti obravnavane kot druge zasebne korporacije in ustanove, pa vidimo, da jim država namenja veliko pozornosti, saj se zaveda, da lahko religija pozitivno vpliva na izgradnjo tako civilne kot politične družbe (Slatinek 2011, 245).

Sklep

Država, ki visoko ceni temeljno človekovo pravico do verske svobode, ima prihodnost, saj na ta način svojim prebivalcem omogoča polno razvijanje osebnosti, ki je pogoj za spopadanje s preizkušnjami, ki jih življenje prinaša. Od državljanov, zavezanih osnovnim etičnim in moralnim načelom, ki jih v glavnem črpajo iz verske dimenzije in pripadnosti religiji, lahko ima država korist na številnih področjih, predvsem v smislu prizadevanja za mir in sožitje. Seveda pa mora za to kaj narediti tudi sama. V Sloveniji se tega očitno še ne zavedamo dovolj, saj, kot je po sedmih letih svojega delovanja pri nas ugotovil apostolski nuncij dr. Janusz, »vlada ne omogoča svobodnega uresničevanja evangelija v vsakdanjem življenju. Sporazum med Svetim sedežem in slovensko vlado, ki je bil podpisan leta 2001 in ratificiran leta

13 Ministrska konferenca je potekala od 24. do 26. julija 2018 v Washingtonu, udeležili pa so se je ministri in drugi zastopniki več kot osemdesetih držav po svetu ter številni verski predstavniki, predstavniki mednarodnih organizacij in civilne družbe. Slovenijo sta na delovni ravni zastopala dva njena predstavnika z Veleposlaništva RS v Washingtonu.

2004, še vedno ostaja beseda brez konkretne naklonjenosti, kot je bilo obljubljeno. Nimamo zakonov, ki zagotavljajo vojaško oskrbo, oskrbo v zaporih, v bolnišnicah. Krščanske šole so diskriminirane z nezakonitim zmanjšanjem državnih subvencij, mediji se zabavajo s posredovanjem lažnih novic o Cerkvi. V državi s krščansko večino bi človek pričakoval bolj konkretno sodelovanje med Cerkvijo in državo.« (2018) Človekove pravice in torej tudi versko svobodo kot najvišji organ sodne veje oblasti pri nas varuje Ustavno sodišče (Zakon o Ustavnem sodišču 2007, 1. člen), a kot ugotavlja ustavni pravnik dr. Jurij Toplak, so ustavni sodniki pri nas močno razdeljeni »na tiste, ki jim je bližje država in omejevanje pravic, ter tiste, ki čutijo naklonjenost do žrtev, ki jim država posega v pravice« (2018, 18). Žal so slednji v manjšini. Prav bi bilo, da bi nam vsem bila ustava sveta, kot »nekaj, kar nas vedno varuje, kar nam daje pravno varnost in nas varuje tudi pred politiko« (Trstenjak 2018, 2), kadar ta s svojimi ukrepi čezmerno posega v varstvo zajamčenih pravic in svoboščin. Ob tem ne smemo spregledati nenadomestljive vloge izobraževalnih ustanov, posebej tudi Teološke fakultete, ki s svojimi programi in vključenostjo v slovensko družbo pomembno vpliva na to, da se med nami krepi zavest o spoštovanju človekovega dostojanstva in svobode.

Kratice

DIČP	Državna institucija za človekove pravice
EKVČP	Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
OZN	Organizacija združenih narodov
RS	Republika Slovenija
RTVS	Radiotelevizija Slovenija
SČP	Svet OZN za človekove pravice
SDČP	Splošna deklaracija človekovih pravic
TEOF	Teološka fakulteta
ZCP/17	Zakonik cerkvenega prava
ZRTVS-1	Zakon o Radioteleviziji Slovenija
ZVarCP-B	Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic

Viri

- Pravni terminološki slovar.** 2018. Dugar, Gregor, in drugi, ur. Ljubljana: Založba ZRC.
- Šturm, Lovro.** 2011. *Komentar Ustave Republike Slovenije. Dopolnitev – A.* Ljubljana: Fakulteta za državne in evropske študije.
- Ustava Republike Slovenije.** 1991. *Uradni list RS*, št. 33/1991.

Reference

- Basdevant-Gaudemet, Brigitte.** 2005. State and Church in France. V: Gerhard Robbers, ur. *State and Church in the European Union*, 157–186. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Casey, James.** 2005. State and Church in Ireland. V: Gerhard Robbers, ur. *State and Church in the European Union*, 187–208. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Cerovšek, Matej.** 2017. *Načelo ločitve države in verskih skupnosti na področju izobraževanja*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta.
- Classen, Claus Dieter.** 2006. *Religionsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Di Sanzo, Donato.** 2014. *Le relazioni diplomatiche tra Santa Sede e Irlanda nel corso del Pontificato di Pio XI (1922–1939): i documenti dell'Archivio Segreto Vaticano. Tesi di dottorato*. Salerno: Università degli studi di Salerno, Dipartimento di Scienze Politiche, Sociali e della Comunicazione.
- Drenik, Simona, in Lovro Šturm.** 2004. Primerjalno pravni prikaz ureditve v Evropi. V: Lovro Šturm, Simona Drenik in Urška Prepeluh. *Sveto in svetno. Pravni vidiki verske svobode*, 61–112. Celje: Mohorjeva družba.
- Državni zbor Republike Slovenije.** 2005. Zakon o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1). *Uradni list RS*, št. 96/2005.
- – –. 2007. Zakon o Ustavnem sodišču (ZUstS-UPB1). *Uradni list RS*, št. 64/2007.
- – –. 2017. Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP-B). *Uradni list RS*, št. 54/2017.
- Her Majesty's Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland.** 2018. *Lord Ahmad appointed as PM's Special Envoy to promote religious freedom*. <https://www.gov.uk/government/news/lord-ahmad-appointed-as-pms-special-envoy-to-promote-religious-freedom> (pridobljeno 13. avgusta 2018).
- Isberg, Magnus.** 2016. The development of constitutional law in Sweden. V: Sveriges Riksdag. *The Constitution of Sweden. The Fundamental Law and the Riksdag Act*, 9–24. Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Jaklič, Klemen.** 2018. Obredni zakol v ustavni ureditvi Slovenije. Pritrdilno ločeno mnenje sodnika ddr. Klemna Jakliča k odločbi št. Up-140/14 z dne 25. 4. 2018. Odločbe in sklepi Ustavnega sodišča RS, 14. 5. 2018.
- Janusz, Juliusz.** 2018. *Vlada ne omogoča svobodnega uresničevanja evangelija*. <http://radio.ognjisce.si/sl/205/slovenija/27790/> (pridobljeno 14. oktobra 2018).
- Kääriäinen, Kimmo.** 2011. Religion and State in Finland. *Nordic Journal of Religion and Society* 24: 155–171.
- Letnar Černič, Jernej.** 2016. Uresničevanje verske svobode v praksi Evropskega sodišča za človekove pravice. *Bogoslovni vestnik* 76: 621–634.
- Licastro, Angelo.** 2017. *Il diritto statale delle religioni nei paesi dell'Unione Europea. Lineamenti di comparazione*. Milano: Giuffrè Editore.
- Lugli, Matteo, Jlia Pasquali Cerioli in Ingrid Pistolesi.** 2008. *Elementi di diritto ecclesiastico Europeo*. Torino: G. Giappichelli Editore.
- McCann, Kate.** 2018. *British court recognises sharia law in landmark divorce case*. <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/08/01/british-court-recognises-sharia-law-landmark-divorce-case/> (pridobljeno 12. septembra 2018).
- McClellan, David.** 2005. State and Church in the United Kingdom. V: Gerhard Robbers, ur. *State and Church in the European Union*, 559–575. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Ministry of Justice.** 2013. *The Constitution of Sweden*. Stockholm: Ministry of Justice.

- Naglič, Andrej.** 2010. Svoboda vere v odločbi Ustavnega sodišča Republike Slovenije o ustavnosti Zakona o verski svobodi. *Bogoslovni vestnik* 70: 483–493.
- Parolin, Pietro.** 2018. Per proteggere le minoranze religiose. *L'Osservatore Romano*, 27. junij, 7.
- Pedersen, Susannah.** 2004. *My Constitutional Act with Explanation*. Copenhagen: The Communications Section, Danish Parliament.
- Pengov, Jaka.** 2011. Modeli razmerij med državo in krščanskimi verskimi skupnostmi v evropskem prostoru. Zgodovinska, doktrinarna in pozitivno-pravna perspektiva. *Revus* 15: 95–107. <https://doi.org/10.4000/revus.2035>
- Pietrzak, Michal.** 2013. *Pravo wyznaniowe*. Varšava: LexisNexis.
- Pompeo, Michael Richard.** 2018. *Remarks at the Ministerial to Advance Religious Freedom*. <https://www.state.gov/secretary/remarks/2018/07/284550.htm> (pridobljeno 10. avgusta 2018).
- Prepeluh, Urška.** 2001. Pravo in religija v Srednji in Vzhodni Evropi – Slovaška. *Pravna praksa* 37: 30–31.
- Robbers, Gerhard.** 2005. State and Church in the European Union. V: Gerhard Robbers, ur. *State and Church in the European Union*, 577–589. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Sessions, Jeff.** 2018. *Attorney General Sessions Delivers Remarks at the Department of Justice's Religious Liberty Summit*. <https://www.justice.gov/opa/speech/attorney-general-sessions-delivers-remarks-department-justice-s-religious-liberty-summit> (pridobljeno 10. avgusta 2018).
- Slatinek, Stanislav.** 2011. Religious Freedom and Dialogue. V: Janez Juhant in Bojan Žalec, ur. *Humanity after Selfish Prometheus. Chances of Dialogue and Ethics in a Technicized World*, 245–253. Zürich-Berlin: Lit.
- Stres, Anton.** 2005. Ločitev države in cerkva včeraj in danes. *Družina* 54: 27.
- Šturm, Lovro.** 2011. 7. člen. V: Lovro Šturm, ur. *Komentar Ustave Republike Slovenije. Dopolnitev – A*, 112–131. Ljubljana: Fakulteta za državne in evropske študije.
- Toplak, Jurij.** 2018. Ko nad sodnikom ni nikogar. *Delo*, 14. april, 18.
- Tretera Jiri, Rajmund, in Horak Zabož.** 2015. *Konfesní právo*. Praga: Leges.
- Trstenjak, Verica.** 2018. Pravna država je kot vsakdanji kruh. *Slovenski čas* 93: 2–3.
- Valentan, Sebastijan.** 2018. Ob 70. obletnici razglasitve Splošne deklaracije OZN o človekovih pravicah: vera v javnosti kot temeljna človekova pravica. *Res novae* 1: 76–96.
- Vallens, Jean-Luc.** 1997. *Le guide du droit local*. Paris: Economica.
- Završnik, Gašper.** 2018. »Kadarkoli bom odšla od doma, bom kriminalka«. Na Danskem je danes v veljavo stopila prepoved zakrivanja obraza na javnih mestih. <https://www.delo.si/novice/svet/kadarkoli-bom-odsla-od-doma-bom-kriminalka-77212.html> (pridobljeno 4. avgusta 2018).

